

НАРИС ПСИХОАНАЛІЗУ. ЧАСТИНА 2. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Зигмунд Фройд

AN OUTLINE OF PSYCHOANALYSIS. PART II. PRACTICAL ISSUES

Sigmund Freud

Переклад з німецької - Єгор Буцикін

Розділ 6. Психодіалітична техніка

Отже, сновидіння – це психоз з усіма його нісенітницями, маренневими утвореннями й хибними сприйманнями (Sinnestäuschungen). Щоправда, психоз короткотривалий, нешкідливий, ба навіть наділений корисною функцією; його зачинає згода особи й завершує вольовий акт. Але це однаково психоз, і завдяки йому ми з'ясували, що навіть таку далекосяжну перемену душевного життя можна обернути навспак, відкривши простір нормальному функціонуванню. Тож чи не надто сміливо сподіватися, що й на жахливі спонтанні душевні хвороби можна вплинути так само, зціливши їх у такий спосіб?

Уже чимало відомо про підготовчі дії, які слугують цій справі. За нашим припущенням, завдання Я – удовольняти домагання трьох панів: реальності, Воно і Над-Я. Водночас Я намагається зберегти свою організацію та відстояти незалежність. Тому вагомою підставою виникнення обговорюваних хворобливих станів може бути лише відносно чи цілковите послаблення Я, яке унеможливує виконання його завдань. Імовірно, найтяжча вимога для Я – притуплення (Niederhaltung) потягових домагань (Triebansprüche) Воно, внаслідок чого Я зазнає значних витрат на підтримання контрінвестицій. А втім, домагання Над-Я можуть бути також сильними й невблаганними – аж такою мірою, що Я ціленіє перед іншими своїми завданнями. Тож ми підозрюємо, що в наявних тут економічних конфліктах Воно і Над-Я часто об'єднуються проти упослідженого Я, а останнє, аби вберегти свій нормальний стан, так би мовити, намагається чіплятися за реальність. Якщо перші двоє стають надто сильні, тоді їм вдається послабити Я, змінити його організацію – порушити адекватний зв'язок Я з реальністю, а чи й геть його знищити. Щось схоже ми також спостерігаємо під час сну: Я, відірвавшись від реальності зовнішнього світу, а отже перебуваючи під впливом внутрішнього світу, впадає в психоз.

Саме на цих вбачаннях ми й ґрунтуємо наш план зцілення: Я – ослаблене внутрішнім конфліктом, а ми маємо стати йому до помочі. Так само як у разі громадянської війни, яку прагнуть завершити з допомогою союзника, аналітично налаштований лікар і послаблене Я, спираючись на реальний зовнішній світ, мусять утворити партію проти спільного ворога, а саме проти потягових домагань Воно й домагань сумління Над-Я. Ми ніби укладаємо угоду. Слабке Я обіцяє цілковиту відвертість, тобто змогу розпоряджатися всім матеріалом, який ми отримуємо завдяки його самоспостереженню, а ми ж запевняємо в найсуворішому такті й ставимо йому в найми наш досвід тлумачення матеріалу, що перебуває під впливом несвідомого. Наше знання має компенсувати його незнання й у такий спосіб повернути Я контроль над утраченими царинами душевного життя. Наслідок цієї угоди – виникнення аналітичної ситуації.

Однак уже невдовзі після першого кроку на нас чагує розчарування – нагадування про смирення. Якщо Я хворого прагне бути цінним союзником у нашій спільній роботі, то, попри всі утиски ворожих йому сил, воно мусить зберігати певний ступінь згуртованості й мати трохи вбачань щодо вимог реальності. Цього не варто очі-

кувати від Я психотика, який не здатний дотримуватися такої угоди, ба навіть навряд чи зможе її укласти. Дуже скоро він відкидає як нашу особу, так і запропоновану йому допомогу в ті частини зовнішнього світу, які для нього більше не мають значення. Тому ми вважаємо, що варто відмовитися від спроб зцілити психотика. Імовірно, назавжди, а можливо, лише тимчасово – поки не відшукаємо відповідного способу.

Водночас є ще інший клас психічно хворих, очевидно, дуже схожий на психотиків, а саме невечерпна кількість важкохворих невротиків. Однаковими чи принаймні дуже схожими мають бути як умови їхнього захворювання, так і патогенні механізми, що беруть участь у їх формуванні. Однак цього разу їхні Я стійкіші й не такі дезорганізовані. Попри всі труднощі й викликані ними вади, чимало з них можуть утриматися в реальному житті, а також виявити готовність прийняти нашу допомогу. Тож ми воліємо обмежити наш інтерес ними, водночас випробувавши, якою мірою і в який спосіб їх можна «зцілити».

Отже, ми укладаємо з невротиками угоду: цілковита щирість в обмін на суворий такт. Утім, тут може виникнути враження, що в такий спосіб ми лише прагнемо посісти місце мирського сповідника. Однак насправді між нами значна відмінність, адже ми не лише хочемо почути від пацієнта те, про що він знає, але приховує від інших, а й прагнемо, щоб він розповів те, про що сам не знає. І тому докладно пояснюємо, що саме маємо на увазі під щирістю. Зобов'язуємо дотримуватися *засадничого аналітичного правила*, яким відтепер пацієнт має керуватися у своїй поведінці щодо нас. Варто розповідати не тільки те, про що він сам говорить охоче й з наміром, те, від чого легшає, як на сповіді, а й про все інше, що відкриває самоспоглядання, про все, що спадає на думку, навіть якщо говорити про це *неприсмно*, навіть якщо це здається *неважливим* або й *узагалі безглуздим*. І якщо, згідно із цією інструкцією, пацієнту вдасться вимкнути самокритику, ми отримаємо багатий матеріал для аналізу: думки, ідеї та спогади, які вже перебувають під впливом несвідомого, а часто є його безпосередніми похідними. Це дає змогу вгадати, що саме було витиснуто, і за допомогою нашого повідомлення розширити знання Я хворого про його несвідоме.

А втім, ми далекі від того, щоб обмежити роль Я самим постачанням потрібного нам матеріалу, змусивши його перебувати в стані пасивного послуху й водночас довірливо приймати тлумачення цього матеріалу. Відбувається й чимало іншого: як передбачуваного, так і несподіваного. Найдивовижніше тут те, що пацієнт не розглядає аналітика в реальному світі як помічника й порадирика, який вдовольнився б роллю, скажімо, провідника складним гірським маршрутом і якого до того ж варто було б винагородити за послуги. Натомість пацієнт бачить в аналітикові певне повернення (реінкарнацію) важливої особи зі свого минулого, з дитинства, і тому переносить на нього почуття й реакції, які, очевидно, мали б спрямовуватися на цей первинний образ (Vorbild). Факт перенесення швидко набув неабиякого значення, з одного боку, як знаряддя незамінної вартості, а з другого – джерела серйозної

небезпеки. Перенесення *амбівалентне*, бо містить у собі як позитивні, ніжні, так і негативні, ворожі, настановлення (*Einstellungen*) щодо аналітика, якого зазвичай ставлять на місце родичів – батька чи матері. Якщо перенесення позитивне, воно слугує якнайкраще: змінює всю аналітичну ситуацію, відкидаючи раціональний намір стати здоровим і вільним від страждань, – його заступає прагнення догодити аналітику, здобути його схвалення й любов. Таке перенесення стає справжнім рушієм для співпраці пацієнта: до того слабке Я міцнішає, адже під впливом цього перенесення воно отримує те, що в інакший спосіб було б неможливо – симптоми зникають, і здається, що пацієнт одужає лише заради любові аналітика. Аналітику може бути соромно визнати, що, взявшись за таку важку справу, він не відав про надзвичайні сили, які в нього є.

Окрім цього, стосунки перенесення мають ще й інші дві переваги. Коли пацієнт ставить аналітика на місце свого батька (матері), він поступається йому владою, яку Над-Я здійснює щодо Я, оскільки батьки й були джерелом його Над-Я. Тепер це нове Над-Я має змогу для своєрідного *перевиховання* (*Nacherziehung*) невротика, воно може виправляти помилки, у припущенні яких завинили батьки впродовж виховання. Однак тут варто застерегти не зловживати новим впливом. Хоч би яку спокосу створювати людям за власним взірцем відчував аналітик, ставши вчителем, взірцем та ідеалом для інших, йому не варто забувати, що не це є його завданням в аналітичних стосунках, ба навіть він собі зрадить, якщо дозволить цій схильності себе захопити, адже тоді він лише повторюватиме помилку батьків: утискаючи своїм впливом незалежність дітей, замінить колишню залежність новішою. Докладаючи всіх зусиль для поліпшення й виховання, аналітик водночас має поважати своєрідність пацієнта. Ступінь впливу, що на нього можна наважитися в легітимний спосіб, визначатиметься ступенем виявленої в пацієнта затримки розвитку. Деякі невротики залишаються такими інфантильними, що навіть в аналізі до них можна ставитися лише як до дітей.

Ще одна перевага перенесення полягає в тому, що пацієнт з особливою виразністю зображує важливу частину своєї життєвої історії, про яку в іншому разі він, імовірно, обмежився б лише незадовільною довідкою. Він, так би мовити, діє, замість того щоб звітувати.

А тепер розгляньмо інший бік стосунків. Оскільки перенесення відтворює взаємини з батьками, воно також переймає їхню амбівалентність. Навряд чи можна уникнути того, що одного дня позитивне настановлення щодо аналітика перетвориться на негативне – вороже. Зазвичай це також відтворення (*Wiederholung*) минулого. Покірність батькові (коли ідеться саме про нього), упадання за його прихильністю, вкорінені в еротичному бажанні, спрямованому на власну особу. У певний момент це домагання також висувається на передній план у перенесенні й наполягає на його вдовolenні. В аналітичній ситуації він може зіткнутися лише з відмовою. Реальні сексуальні стосунки між пацієнтом та аналітиком недозволені, і навіть такі витончені види задоволення, як фаворитизм (*Bevogzungung*), близькість тощо, аналітик може допустити лише незначною мірою. Таку поведінку пацієнт може сприйняти за погорду, адже щось схоже відбувалося, імовірно, з ним у дитинстві. Це дасть йому підставу для перетворення [якості перенесення].

Передбачено, що успіхи цілєння, які виникають завдяки пануванню стану позитивного перенесення, мають *сугестивну* природу. Коли ж гору бере негативне перенесення, їх розносить як вітром полову. Із жахом усвідомлюєш марність усіх дотеперішніх зусиль і роботи. Навіть те, що можна було б вважати тривалим інтелектуальним виграшем пацієнта – розуміння психоаналізу, упевненість у його дієвості, – усе раптово зникає. Пацієнт поводить, як дитина, яка не має власного судження й сліпо вірить

тому, кому належить її любов, і геть не вірить чужинцям. Очевидно, небезпека станів перенесення в тому, що пацієнт не розуміє їхньої природи та приймає за нові реальні переживання, а не відображення минулого. Якщо він (чи вона) відчуває сильну еротичну потребу, яка ховається за позитивним перенесенням, то вірить, що палко закохався. Коли ж перенесення міняється, почувається ображеним і понехтуваним, ненавидить аналітика, як свого ворога, і готовий відмовитися від аналізу. В обох крайніх випадках він забуває про угоду, укладену на початку лікування, що, власне, зводить нанівець саму можливість продовжити співпрацю. Завдання аналітика – всякчас розвивати ілюзію, знову й знову показуючи, що те, що пацієнт сприймає за нове реальне життя, насправді лише відображення минулого. І задля збереження в пацієнта здатності чути аргументи дбає, щоб ані прихильність, ані ворожість не досягали крайніх висот. Пацієнта готують до таких можливостей на ранній стадії, не залишаючи непочиненими їхні перші ознаки. Таке дбайливе поводження з перенесенням зазвичай щедро винагороджується. Якщо, як це часто трапляється, нам вдається пояснити пацієнту справжню природу феноменів перенесення, то в такий спосіб з рук його спротиву вибивають потужну зброю, а небезпека перетворюється на виграш, адже те, що він пережив у формі перенесення, пацієнт уже не забуде, воно має переконливішу силу, ніж будь-що, отримане в інший спосіб.

Геть небажано, щоби пацієнт *діяв* з перенесення, а не з пригадування. Ідеальною для наших цілей поведінкою було б, якби він максимально нормально поводився поза лікуванням, а свої ненормальні реакції виражав лише під час перенесення.

Наш спосіб посилювати ослаблене Я починається з розширення самопізнання (*Selbsterkenntnis*). Ми знаємо, що це ще не все, але це перший крок. Втрата такого знання означає для Я позбавлення сили та впливу, це ще одна відчутна ознака того, що воно стиснуте й обмежене вимогами Воно та Над-Я. Тому перша частина нашої послуги складається з інтелектуальної роботи з нашого боку, а також із запрошення пацієнта до співпраці. Ми вважаємо, що ця перша активність має прокласти шлях до іншого, складнішого завдання. Але навіть на початку ми не маємо випускати з поля зору динамічну частину цього процесу. Матеріал для нашої роботи ми отримуємо з різних джерел: з того, на що вказують повідомлення й вільні асоціації пацієнта; того, що він показує у своєму перенесенні; того, що ми дізнаємося з тлумачення його сновидінь, а також того, що він зраджує, *поміляючись*. Увесь цей матеріал допомагає нам конструювати забуті події із життя пацієнта й незрозумілі йому самому нинішні. Однак ми ніколи не забуваємо відрізнити наше знання від знань пацієнта. Ми не посліпаємо відразу повідомляти йому про наші здогадки, або повідомляти все, про що, як нам видається, ми здогадалися. Ми ретельно обмірковуємо, коли варто повідомити про одну з наших конструкцій, вичікуємо моменту, який нам видається слухним, із чим геть не завжди легко впоратися. Зазвичай ми затягуємо з повідомленням певної конструкції – з поясненням, поки пацієнт сам не зайде так далеко, що залишається ступити тільки один крок, – утім, вирішальний синтез таки покладено на нас. Якби ми діяли інакше – напали на нього зі своїми тлумаченнями, доки він до них не готовий, – повідомлення або було б безрезультатним, або викликало б виразний спалах *спротиву*, який утруднив би продовження роботи чи навіть поставив би її під сумнів. Однак, якщо все правильно підготувати, ми часто досягаємо того, що пацієнт сам підтверджує нашу конструкцію і відразу пригадує забутий внутрішній чи зовнішній процес. Що точніше конструкція покриває деталі забутого, то легше йому дійти з нами згоди. У цій частині наше знання також стає його знанням.

Згадавши спротив, ми наблизилися до другої, важливішої частини нашого завдання. Ми вже знаємо, що Я захищається від вторгнення небажаних елементів з несвідомого й витисненого Воно за допомогою контрінвестицій, недоторканність яких є умовою його нормального функціонування. Що більш пригнобленим почувається Я, то несамовитіше наполягає на цих контрінвестиціях, так би мовити, злякавшись, аби вберегти від подальших нападів те, що від нього залишилося. Утім, ця захисна тенденція геть не узгоджується з нашими лікувальними намірами. Натомість ми хочемо, щоб Я, зміцнене впевненістю в нашій допомозі, мало мужність атакувати, щоб повернути втрачене. Водночас ми можемо відчувати силу цих контрінвестицій як *спротив* нашій роботі. Я сторониться будь-яких починань, які видаються небезпечними й такими, що загрожують невтіхою, щоб нам не відмовити, воно потребує від нас постійного захоочення та плекання. Цей спротив, що зберігається протягом усього лікування й відновлюється з кожним новим етапом роботи, ми (не зовсім вдало) називаємо *спротивом витискання*. Це не єдине, із чим ми стикаємося. Цікаво, що в цій ситуації частини формуються (Parteibildung), сказати б, у зворотному порядку, тому що Я опирається нашої ініціативи, а несвідоме – інакше кажучи, наш супротивник – допомагає нам, бо має природний «піднесувальний потяг», воно не бажає нічого більшого за змогу проникнути за встановлені для нього в Я межі й у саму свідомість. Боротьба, яка розпалюється, коли ми дістали змогу реалізувати наш намір переконати Я подолати його спротиви, перебуває під нашим керуванням і відбувається за нашої допомоги. Байдуже, яким буде результат: чи він приведе до того, що Я після нового дослідження прийме досі заперечуване потягове домагання, а чи знову – цього разу остаточно – його відкине. В обох випадках тривала небезпека зникне, обсяг Я розшириться, а матеріальні витрати стануть зайвими.

Подолання спротиву потребує найбільше часу та найзначніших зусиль. Однак саме це спричиняє таку зміну стану Я, що її буде підтримувати й потверджувати саме життя незалежно від успішності перенесення. Водночас ми також працюємо над усуненням перемін Я, що відбулися під впливом несвідомого, адже щоразу, коли ми могли виявити його похідні в Я, ми вказували на їхнє нелегітимне походження й спонукали Я їх відкинути. Пам'ятаймо, що це була одна з попередніх умов нашої домовленості про допомогу: зміни Я через вторгнення несвідомих елементів не мають перевищувати певної міри.

Що далі просувається наша робота й що глибшим стає наше вбачання особливостей душевного життя невротиків, то ясніше ми усвідомлюємо наявність двох нових чинників, які – як джерела спротиву – потребують найбільшої уваги. Обидва геть не відомі хворому, обидва не могли бути враховані під час укладання нашої угоди. Вони також не походять з Я пацієнта, і їх можна згрупувати за загальною назвою: потреби у хворобі чи стражданні, але вони мають різне походження, хоча й зазвичай схожі за своєю природою. Перший з двох моментів – це почуття чи усвідомлення провини, як його називають всупереч тому факту, що хворий її ані усвідомлює, ані визнає. Очевидно, це внесок (Beitrag) у спротив, зроблений Над-Я, яке стало особливо твердим і жорстоким. Індивід не має видужати – мусить лишатися хворим, бо на краще не заслуговує. Насправді цей спротив не перешкоджає нашій інтелектуальній роботі, однак робить її неефективною, бо, хоча часто дає змогу скасувати одну з форм невротичного страждання, одразу готовий замінити її на іншу, скажімо на соматичну, хворобу. Усвідомлення провини іноді також пояснюють спостережуване зцілення чи полегшення важких неврозів, зумовлених реальним нещастям. Проте людина в будь-якому разі залишається нещасною. Покірна відданість, з якою такі особи часто зносять свою тяжку вдачу, дуже дивна, а втім, також показова. Захища-

ючись від цього спротиву, мусимо обмежитися його усвідомленням і спробою неспішно зруйнувати вороже Над-Я.

Не так легко довести існування іншого спротиву, з яким ми до того ж майже неспроможні боротися. Є невротики, що, як видно з їхніх реакцій, мають прямо-таки інверсію (Verkehrung) потягу самозбереження. Видається, що вони не прагнуть нічого іншого, крім завдати собі шкоди й саморуйнування. Імовірно, що до цієї групи також належать особи, які врешті завершують життя, вкоротивши собі віку. Ми припускаємо, що в цьому разі відбуваються значні перемішування потягів (Triebentmischungen), унаслідок чого вивільняється надмірна кількість спрямованого всередину деструктивного потягу. Такі пацієнти не можуть стерпіти продукцію (Herstellung) нашого лікування – усіма наявними засобами чинять йому спротив. Ми визнаємо, що не можемо пояснити цей випадок.

Тепер ще раз погляньмо на ситуацію, у якій ми опиняємося, намагаючись допомогти невротичному Я. Це Я більше не здатне виконувати завдання, що їх перед ним ставить зовнішній світ включно з людським суспільством. Воно не має всього свого досвіду, бо втратило більшу частину зі скарбниці своїх спогадів. Його активність стримують суворі заборони Над-Я, а енергію поглинають марні спроби захиститися від домагань Воно. Ба більше, внаслідок продовжуваного вторгнення Воно його організація пошкоджена – розщеплена (gespalten), більше не здатна до послідовного синтезу, її роздирають супротивні прагнення, нерозв'язані конфлікти й нерозв'язані сумніви. Ми ж даємо ослабленому Я пацієнта змогу взяти участь у суто інтелектуальній роботі тлумачення, яка має на меті тимчасово заповнити прогалини в його душевних надбаннях (Besitz), перенести на нас авторитет його Над-Я, запалити його, щоб розпочати боротьбу за кожне окреме домагання Воно й подолати спротиви, що виникають. Водночас ми відновлюємо в його Я лад (Ordnung), відстежуючи змісти й прагнення, які проникли з несвідомого, – критикуючи їх через зведення до їхнього джерела. Ми служимо пацієнту, виконуючи розмаїті функції авторитета й замітника батьків, вчителів і вихователів; чинимо для нього найліпше, коли, як аналітики, підносимо психічні процеси в його Я до нормального рівня над ватерлінією, перетворюємо те, що стало несвідомим і витисненим, на передсвідоме, відновлюємо в такий спосіб його Я. З боку пацієнта на нас працюють певні раціональні моменти, як-от вмотивована стражданнями потреба одужати, а також запалений нами інтелектуальний інтерес до вчення й відкриттів психоаналізу, але куди більше це позитивне перенесення, що він із ним до нас приходить. Однак нам чинить опір негативне перенесення – спротив витискання Я, тобто його невтіха, небажання братися за доручену важку роботу, почуття провини, яке виникає через його взаємини з Над-Я, а також потреба хворіти, зумовлена далекосяжними переминами в економіці потягів. Від співвідношення двох останніх чинників залежить, чи ми називатимемо випадок легким, а чи важким. Окрім цих двох факторів, є інші, незалежні від них моменти, які також можна розглядати як сприятливі й водночас як несприятливі. По-перше, це певна психічна інертність (Trägheit) – малорухливе лібідо, яке не хоче полишати своїх фіксацій і тому не може бути для нас бажаним. По-друге, значну роль також відіграє здатність особи сублимувати потяги, так само як і здатність піднятися (Erhebung) над грубим потяговим життям, а крім цього, ще й відносна сила інтелектуальної функції.

Нас зовсім не розчарує, а навпаки, нам навіть здається цілком зрозумілим, що ми маємо дійти висновку, що результат боротьби, у якій ми беремо участь, залежить від квантитативного відношення, тобто кількості енергії, яку ми можемо собі на користь мобілізувати в пацієнта, якщо порівняти із сумою енергій сил, які діють супроти нас. Знов-таки Бог і тут на боці сильніших батальйонів. Звісно, нам не завжди вдається перемогти, але принаймні зде-

більшого можна зрозуміти, чому ми програли. Можливо, той, хто стежив за нашими поясненнями лише з огляду на терапевтичний інтерес, після цього зізнання зневажливо відвернувся. Однак тут нас цікавить терапія тільки тією мірою, якою вона працює психологічними засобами, інших ми наразі не маємо. Можливо, у майбутньому нам вдасться навчитися за допомогою особливих хімічних речовин безпосередньо впливати на кількість енергії та її розподіл у душевному апараті. Так само можуть виникнути й інші, неочікувані терапевтичні можливості. Утім, поки що ми не маємо нічого кращого за психоаналітичну техніку, і тому не варто нею гребувати, попри наявні обмеження.

Розділ 7. Взірець психоаналітичної роботи

Ми дали собі звіт про загальні відомості щодо структури психічного апарату: про частини, органи та інстанції, з яких він складається, а також сили, що в ньому діють, і функції, за які відповідають частини. Неврози й психози – це стани, у яких виражаються функції порушення психічного апарату. Об'єктом наших досліджень ми обрали неврози, тому що, очевидно, лише вони піддаються методам психологічного втручання. Прагнучи на них вплинути, водночас ми збрали матеріали спостережень, за допомогою яких змалювали картину їхнього походження й способі становлення.

Однак випередимо подальшу презентацію одним з наших головних результатів. Неврози спричиняє не збудник, як-от, наприклад, інфекційні хвороби, марно його шукати. З так званою нормою вони пов'язані пливким переходом, і, крім цього, навряд чи знайдеться бодай якийсь стан, що його вважають нормальним, який би водночас не мав жодних ознак наявності невротичних рис. Невротики мають ті самі задатки, що й інші люди, переживають те саме й не мають інших завдань. Так чому ж їм живеться значно гірше й складніше, чому ж вони куди більше страждають через почуття невтіхи, тривоги та біль?

Ми не маємо почуватися винними через такий стан пацієнта, ми лише пояснюємо його причину. Саме кількісна *дисгармонія* відповідає за неадекватність (*Unzulänglichkeit*) і страждання невротиків. Першопричину всіх форм (*Gestaltungen*) людського душевного життя треба шукати у взаємодії вроджених диспозицій і випадкових переживань. Певний потяг може бути надто сильним чи надто слабким, здатність атрофована чи недостатньо розвинена в житті, крім цього, зовнішні враження й переживання можуть висувати до різних людей геть різні вимоги, й те, із чим конституція однієї людини цілком спроможна впоратися, для іншої може виявитися нерозв'язним завданням. Ці кількісні відмінності й визначатимуть відмінність результатів.

Утім, доволі скоро ми скажемо, що це пояснення незадовільне. Воно надто загальне й надто багато охоплює. Наведена етіологія застосовна до всіх випадків душевних страждань, нещастя і заціпеніння, але не всі такі стани можна назвати невротичними. Неврози мають специфічний характер – це особливий вид нещастя. Зрештою, ми маємо виявити для них специфічні причини або можемо сформулювати уявлення, що серед численних завдань нашого душевного життя є такі, у яких невротики особливо легко хиблять. Із цього факту можна вивести специфічність часто доволі прикметних невротичних феноменів, не відмовляючись від наших попередніх тверджень. Якщо вважати правильним, що неврози істотно не відхиляються від норми, то їхнє дослідження обіцяє зробити цінний внесок у розуміння цієї норми. Водночас, імовірно, ми зможемо виявити «слабкі місця» нормальної організації.

Ми маємо підтвердження наведеного вище припущення. Аналітичний досвід вчить нас, що насправді завжди є потягова вимога, яка, найімовірніше, зазнала невдачі або задоволена лише частково, а також є життєвий період (*Lebenszeit*), який винятково чи принаймні здебіль-

шого відповідає за розвиток неврозу. Ці два моменти – природа потягів і життєвий період – потребують окремого розгляду, хоч і мають достатньо спільного між собою.

Зі значною впевненістю можна сказати про роль життєвого періоду. Видається, що неврозів набувають лише в дитинстві (у віці до шести років), хоч їхні симптоми, імовірно, проявляться значно пізніше. Дитячий невроз або проявиться на короткий час, або лишиться зовсім непоміченим. У будь-якому разі пізніша невротична хвороба пов'язана з прелюдією в дитинстві. Винятком, можливо, є лише так звані травматичні неврози (внаслідок надмірного переляку, важких соматичних потрясінь, як-от трощі на залізничці чи втрати близької людини тощо). Їхній зв'язок з інфантильним станом дотепер вислизав від дослідження. Етіологічну перевагу дитячого періоду легко обгрунтувати. Як відомо, неврози – це афектації Я, і тому не дивно, що, поки Я слабе, неповноцінне й неспроможне до спротиву, воно безсиле впоратися із завданнями, які згодом виконуватиме заввишки. У цьому разі домагання внутрішніх потягів, так само як і збудники зовнішнього світу, діють як «травми», особливо якщо підтримують певні диспозиції. Безпомічне Я, захищаючись від них, чинить спробу втекти (*витискання*), яка згодом виявляється недоцільною та означає сталі обмеження подальшого розвитку. Шкода, завдана Я його першим досвідом, видається нам непропорційно великою, – варто лише подумати, вдавшись до аналогії, про відмінність ефекту, коли хтось, як-от у дослідах Ру, уколєє групування зародкових клітин, а не готову тварину, що згодом розвинулася із цього групування. Такого болісного досвіду не позбавлений жоден людський індивід – нікому не бракує витискань, які цей досвід спричиняє. Імовірно, що критичні реакції Я потрібні для досягнення іншої мети, яку покладають у той самий життєвий період. Кажуть, що маленький примітив усього за кілька років може перетворитися на цивілізовану первісну людину, у такий спосіб неймовірно скоротивши надзвичайно довгий відтинок культурного розвитку людини. Таке можливо завдяки спадковій диспозиції, але майже ніколи – без наставництва виховання – батьківського впливу, який, як попередник Над-Я, за допомогою заборон і покарань обмежує активність Я, захоплюючи або змушуючи його до витискань. Тому не варто забувати зважати на вплив культури на умови виникнення неврозу. Як бачимо, варвару доволі легко бути здоровим, а для культурної людини це складне завдання. Нам також чудово зрозуміле прагнення людей мати сильне й незагальмоване Я. Утім, як нас про це вчить сучасність, воно в найглибшому сенсі є ворожим культурі, а оскільки вимоги культури представлені вихованням у сім'ї, розмірковуючи про етіологію неврозів, мусимо не забувати також про біологічні особливості людського виду, а саме про тривалий період дитячої залежності.

Щодо іншого пункту – специфічного потягового моменту (*Triebmoment*), то тут ми виявляємо цікавий дисонанс між теорією та досвідом. З погляду теорії немає жодних зауваг до припущення, що будь-яке потягове домагання в змозі викликати однакові витискання, а також їхні наслідки. Проте наші спостереження стало показують, принаймні наскільки ми можемо судити, що збудження, яким належить ця патогенна роль, походять із часткових потягів сексуального життя. Симптоми неврозів доволі часто є, сказати б, або заміниками задоволення певного сексуального прагнення, або засобами йому запобігти. Звичай це компроміс між першим і другим – оскільки вони виникають між цими протилежностями відповідно до законів, застосованих до несвідомого. Однак у нашій теорії є прогалина, яку наразі не заповнити. Розв'язання загадки неврозів ускладнюється ще й тим, що більшість прагнень сексуального життя не суто еротичні за природою, а постають як сплавлення частин еротичного й деструктивного потягів. Немає жодного сумніву, що в спричиненні невро-

зів потяги, які фізіологічно проявляються як сексуальність, відіграють несподівано значну роль. А втім, чи виняткову, поки що неясно. Також маємо врахувати, що жодна інша функція не зазнавала такого енергійного й повсюдного відторгнення під час культурного розвитку, як сексуальність. Тож нашій теорії доведеться задовольнитися кількома натяками, що розкривають глибший зв'язок. Період дитинства, під час якого Я починає диференціюватися від Воно, – це й час розквіту його сексуальності, що має завершитися латентним періодом, тож навряд чи випадково, що згодом цей важливий ранній період підпадає під дію інфантильної амнезії. А біологічні зміни в сексуальному житті, як-от подвійне начало функції, втрата характеру періодичності статевого збудження й зміни жіночої менструації в стосунку до чоловічого збудження, – це саме ті нововведення в сексуальному житті, що мусили мати неабияке значення для розвитку від тварини до людини. Науці майбутнього належить об'єднати ці, наразі ще ізольовані, дані в нове вбачання. Тут прогалина в біології, а не в психології. Імовірно, не буде помилкою сказати, що слабке місце в організації Я полягає в його стосунку до сексуальної функції, адже тут ніби виражається біологічна опозиція між самозбереженням і збереженням виду.

Якщо аналітичний досвід переконав нас у цілковитій правоті часто чутого твердження, що дитина психологічно є батьком дорослого і що переживання перших років має неперевершене значення в усьому подальшому житті, особливий інтерес для нас становитиме те, що можна було б назвати центральним переживанням дитячого періоду. Передовсім нашу увагу привертає дія певних доволі поширених впливів, які, однак, стосуються не всіх дітей. Ідеться про сексуальний зловжиток з боку дорослого, звабу з боку трохи старших дітей (братів і сестер), а також, що доволі несподівано, участь дітей у сексуальних стосунках дорослих (батьків) як самопочуттів або самовидців. Це стається в такий період, коли вони (принаймні так заведено вважати) ще не мають ані цікавості, ані розуміння цих вражень і не можуть пізніше їх пригадати. Якою мірою пробуджена завдяки цим переживанням сексуальна чутливість дитини та її власні сексуальні прагнення витискаються через визначені канали, із яких вони не здатні повернутися, встановити легко. Ці враження підпадають під витискання або негайно, або шойно вони намагаються повернутися у вигляді спогадів, і в такий спосіб створюють підставу для невротичного примусу, який надалі унеможлиблює панування Я над сексуальною функцією та, імовірно, змусить на тривалий час від неї відмовитися. Остання реакція спричиняє невроз, а якщо він не виникає, постають багатоманітні збочення або ж цілковита непокоря функції продовження роду, важлива не лише для розмноження, а й для всього трибу життя.

Хоч би якими повчальними були такі випадки, нас більшою мірою цікавлять впливи ситуації, через яку судилося пройти геть усім дітям і яка обов'язково впливає з моменту тривалого догляду за дитиною та спільного проживання з батьками. Ми маємо на увазі *Едипів комплекс*, названий так тому, що його істотний зміст розкрито в грецькому міфі про царя *Едипа*, на щастя, збереженому завдяки великому драматургові. Грецький герой убиває свого батька й бере матір за дружину. Він чинить так із незнання (*unwissentlich*) – не відаючи, хто його батьки, і це відхилення від аналітичного стану речей (*Sachverhalt*), яке ми легко розуміємо, ба навіть визнаємо його необхідність.

Нам варто описати розвиток хлопців і дівчат (чоловіків і жінок) окремо, адже саме тут свого першого вираження набуває відмінність статей. Біологічний факт подвійності статей загадковий, нездоланний для нашого знання та не піддається зведенню до чогось іншого. Психологічний неспроможний сприяти розв'язанню цієї проблеми, здається, що це цілком належить зробити біології. У душевному житті ми стикаємося тільки з відображен-

ням цієї великої опозиції, чие тлумачення утруднює давно підозрюваний факт, що жодна індивідуальна істота не обмежується типами реакцій однієї статі, а завжди залишає певний простір і для реакцій протилежної статі. Однаково як і тіло поряд із розвиненими органами однієї статі часто несе в собі непотрібні рудименти іншої. Розрізюванню чоловічого й жіночого в душевному житті слугує явно недостатньо емпіричне й конвенційне рівняння. Усе сильне й активне ми називаємо чоловічим, а слабке й пасивне – жіночим. Цей факт психологічної бісексуальності обтяжує всі наші дослідження та утруднює описи.

Перший еротичний об'єкт для дитини – це поживні материнські груди. У цьому разі любов постає, спіраючись на задоволення потреби відживлення. Звісно, спочатку груди не відрізнити від власного тіла, тому коли їх таки доводиться відокремити й перемістити «назовні», дитина часто не помічає, що бере за свій «об'єкт» частину відпочатково нарцисичної інвестиції лібідо. Цей первинний об'єкт згодом доповнює особа матері, яка тепер не лише годує, а й дбає про дитину й викликає в неї багатоманіття інших тілесних відчуттів. Коли ж справа доходить до догляду за тілом, мати стає першою звабницею своєї дитини. У цих двох типах взаємин коріниться унікальна й незрівнянна важливість матері в житті обох статей, як першого й найсильнішого об'єкта для любові – зразку для всіх подальших любовних стосунків. Тут над особистим випадковим досвідом філогенетичне обґрунтування переважає такою мірою, що немає різниці, чи справді дитина ссала груди, чи її годували з пляшечки й тому вона ніколи не мала змоги оцінити ніжності материнської турботи. В обох випадках розвиток однаковий, можливо, в останньому буде трохи сильніша пізніша туга. Якщо дитину годують грудьми, після відлучення вона завжди матиме переконання, що це було закоротко й замало.

Цей вступ незайвий, він може допомогти нам уявити розуміння інтенсивності Едипового комплексу. Коли хлопчик (у віці від двох до трьох років) увиходить до фалічної фази розвитку свого лібідо – дістає присмних (*lustvolle*) відчуттів від своїх статевих органів і навчається добувати їх за бажання через мануальну стимуляцію, він стає коханцем своєї матері. Прагне володіти нею тілесно й у тих формах, про які здогадується зі своїх спостережень і підозр щодо сексуального життя; хоче звабити, показуючи чоловічий член, яким пишається. Коротко кажучи, рано пробуджена синівська чоловічість прагне замінити матері батька, який дотепер був йому взірцем для наслідування – завдяки своїй тілесній силі, якій хлопець заздрив, а також авторитету, який, на його думку, має батько. Тепер батько – суперник, що стоїть на шляху хлопця, і син прагне його усунути. Тому, якщо за відсутності батька хлопцю дозволяють ділити з матір'ю ліжко, звідки знову потім женуть, шойно батько повернеться, задоволення через зникнення батька й розчарування через його нову появу справлятимуть на хлопця неабияке враження. Такий зміст Едипового комплексу, перенесеного зі світу дитячих фантазій до гаданої реальності грецьким міфом. За наших культурних умов це часто призводить до страшних результатів.

Мати чудово розуміє, що сексуальне збудження хлопчика виникає через її особу. У якийсь момент вона усвідомлює, що неправильно було б дозволити йому розвиватися в такий спосіб. Вона переконана, що вчиняє правильно, забороняючи хлопцеві працювати руками із членом. Утім, від такої заборони мало користі, вона зазвичай призводить лише до модифікації способу самоздоволення. Урешті мати вдається до найжорстокіших засобів: погрожує відібрати річ, за допомогою якої син її провокує. Зазвичай виконати погрозу вона штовхає батька, щоб у такий спосіб зробити її страшнішою й правдоподібнішою: вона скаже батькові, і він відріже член. Дивно, але цей пострах працює, лише якщо до й після нього виконується ще одна умова. Сама собі кастрація хлопчиків

видається чимось нереальним, таким, що не може статися. Однак якщо він під час цієї погрози пригадає вигляд жіночих геніталій або невдовзі після цього побачить статевий орган, якому справді бракує цінної частинки, тоді він вірить у серйозність почутого постраху й, підпавши під вплив *кастраційного комплексу*, переживає найважчу травму свого малечого життя¹.

Наслідки постраху кастрації такі багатоманітні, що їх неможливо прогледіти, вони проявляються в геть усіх взаєминах хлопчика з батьком і матір'ю, а згодом із жінками й чоловіками взагалі. Здебільшого чоловічість дитини не витримує цього первинного потрясіння. Щоб уберегти свої геніталії, хлопець здебільшого цілком відмовляється від права власності на матір. Часто його ставе життя назавжди залишається обтяженим заборонами. Якщо в ньому наявний, як ми це називаємо, сильний жіночий компонент, він набирає сили через залякування чоловічності, і хлопець набуває пасивної настанови щодо батька, яку він приписує матері. Через пострах він відмовився від мастурбації, але не від супровідної активності фантазії. Оскільки це єдина форма сексуального задоволення, що в нього лишилася, тепер він культивуватиме її куди більше, ніж це робив раніше, і в таких фантазіях однаково буде ідентифікуватися з батьком, але водночас, імовірно, переважно з матір'ю. Деривати й продукти цих ранніх онанійних фантазій зазвичай отримують доступ до його пізнішого Я і братимуть участь у формуванні характеру. Попри таку підтримку його жіночності, страх і ненависть до батька лише підсилюються. Чоловічість хлопчика немов відступає, ховаючись за зневажливим ставленням до батька, яке неминуче домінуватиме в його подальшій поведінці в людській спільноті. Часто як залишок еротичної фіксації на матері постає надмірна до неї прив'язаність, яка триває у формі залежності від жінки. Хлопець більше не наважується любити свою матір, але не може ризикувати любов'ю з її боку, адже тоді виникає загроза, що вона викаже це батькові, а той його каструє. Наш загальний досвід з усіма його передумовами й наслідками, з-поміж яких цей начерк може запропонувати лише вибраний матеріал, зазнає найенергійнішого витискання, і, наскільки це дозволяють закони несвідомого Воно, усі активовані в цей період суперечні почуттєві імпульси й реакції залишаються в несвідомому, готові порушити подальший післяпубертатний розвиток Я. Тож коли соматичний процес статевого дозрівання оживлює давні, на позір подолані фіксації лібідо, тоді сексуальне життя стає загальмованим, непослідовним і розпадається на суперечні прагнення.

Безперечно, втручання постраху кастрації в сексуальне життя хлопчика, яке лише почало дозрівати, не завжди спричиняється до жахливих наслідків. Знов-таки, якої шкоди завдано і якій запобігли, залежатиме від кількісних відношень. Ситуація, у якій можна добре розгледіти центральне переживання дитинства – найбільшу проблему раннього періоду й найпотужніше джерело подальшої неадекватності (*Unzulänglichkeit*), – такою мірою забута, що її реконструкція під час аналітичної роботи стикається з рішучою недовірою дорослого. Насправді ця відраса сягає так далеко, що виникає бажання замовчати будь-яку згадку про неприйнятний предмет і в дивному інтелектуальному засліпленні не впізнавати самоочевидних застережень щодо повторення того самого. Тут можна очіку-

вати на заувагу: мовляв, міф про царя Едипа не має нічого спільного з побудовою аналізу, що це геть інший випадок, бо ж Едип не відав, що він убив свого батька й одружився з матір'ю. А втім, тут не помічають, що це викривлення потрібне для спроби поетичного оформлення матеріалу і що воно не привносить нічого чужого, а лише вправно використовує вже наявні в цій темі моменти. Незнання Едипа є легітимним зображенням неусвідомлення (*Unbewusstheit*), у яке занурений увесь досвід дорослого, і пророцтво оракула, який робить героя невинуватим або має зробити героя невинуватим, – це визнання неминучості долі, яка присудила всім людським синам пройти через Едипів комплекс. Психоаналітичний підхід за допомогою посилання на Едипів комплекс дає змогу легко розв'язати загадку іншого поетичного героя – зображеного *Шекспіром* прокрестинатора (*Zauderer*) *Гамлета*: принц не здатен впоратися із завданням покарати іншого, що збігається зі змістом його власних Едипових бажань. Загальне нерозуміння літературного світу показує, наскільки охоче маси чіпляються за свої інфантильні витискання². Утім, навіть попри це, більш ніж за століття до появи психоаналізу, значення Едипового комплексу засвідчив француз Дідро, показавши відмінність між первісними часом і культурою: «Якби маленький дикун був наданий самому собі, зберігаючи всю свою недоумкуватість і поєднуючи безтямність дитини в колісці із жорстокістю пристрастей тридцятирічного чоловіка, він скрутив би шию батькові й переспав би з матір'ю»³. Наважимося сказати, що навіть якби психоаналіз не міг похвалитися жодним іншим досягненням, окрім розкриття витисненого Едипового комплексу, то лише це одне давало б змогу зарахувати його до найцінніших надбань людства.

Ефекти кастраційного комплексу в дівчинки одинорідніші й не менш глибокі. Звісно, дівчинка не має боятися, що вона втратить пеніс, але має реагувати на те, що він їй не дістався. Із самого початку вона задрить власності хлопця – можна навіть сказати, що весь її розвиток перебігає під знаком заздрості до пеніса. Спершу вона марно намагається наслідувати хлопцеві, а потім – з більшим успіхом – докладає зусиль, щоб компенсувати свій дефект, що врешті може призвести до виникнення нормальної жіночої настанови. Коли під час фалічної фази вона намагається втішитися завдяки мануальному стимулюванню геніталій, як хлопчик, вона часто не дістає достатнього задоволення, і в такий спосіб судження про неповноцінність її атрофованого пеніса поширюється на всю її особу. Зазвичай вона невдовзі припиняє мастурбувати, бо не хоче, аби це нагадувало про перевагу брата чи товаришів по грі, ба навіть узагалі відвертається від сексуальності. Якщо маленька жінка наполягатиме на своєму первинному бажанні стати «бахуром», то в крайньому разі це завершиться маніфестацією гомосексуальності, а крім цього, у подальшому житті вона виявить виразні чоловічі риси, вибере чоловічу професію абощо. Інший шлях веде через віддалення з обожнюваною мамою, якій донька – під впливом заздрості до пеніса – не може пробачити, що вона відправила її у світ погано оснащеною. Затаївши образу, вона відмовляється від матері й заміною її іншою особою як об'єктом любові – своїм батьком. Коли хтось втрачає об'єкт любові, найбільш очевидною реакцією є ідентифікація з ним, так би мовити, заміна через ідентифікування зсередини. Тут цей механізм стає в поміч маленькій дівчинці. Ідентифікація з матір'ю тепер може замінити зв'язок із нею. Донечка посідає місце матері, як вона завжди робила, блявчались, – хоче замінити її батькові

¹ Кастрація також присутня в сказанні про Едипа, оскільки осліплення, за допомогою якого Едип карає себе після того, як було розкрито його злочин, є, за свідченнями сновидін, символічним замінником кастрації. Цілком імовірно, що надзвичайно страхітливий ефект погрози почасти зумовлений філогенетичними слідами пам'яті про передісторію праісторичної родини, коли ревнивий батько, по суті, позбавляв сина геніталій, якщо той ставав йому надокучливим суперником у боротьбі за дружину. Прадавній звичай обрізання – ще один символічний замінник кастрації – може бути зрозумілим лише як вираз підкорення батьківській волі (див. обряди ініціації зрлості в примітивів). Досі не досліджено, як описаний процес розвивається в народів і культур, у яких не пригнічують дитячу мастурбацію.

² Цілком імовірно, ім'я Вільям Шекспір – псевдонім, за яким ховається величній невідомець. Чоловік, у якому можна було б упізнати автора Шекспірових поезій, – Едуард де Вер, граф Оксфордський, – ще хлопчиком утратив лютого й обожнюваного батька й цілком порвав із матір'ю, яка уклала новий шлюб невдовзі після смерті чоловіка.

³ Переклад із французької Євгенії Буцикіної.

й ненавидить дотепер обожену матір з двох причин: через ревності й образу за невдалий пеніс. Її нові стосунки з батьком можуть початися з бажання володіти його пенісом, але завершуються вони іншим бажанням – отримати від нього в подарунок дитину. У такий спосіб бажання мати дитину заступає бажання мати пеніс або відокремитися від нього.

Цікаво, що зв'язок між Едиповим і кастраційним комплексом в жінок геть інакший: насправді він формується в цілком протилежний, ніж у чоловіків, спосіб. У тих, як ми знаємо, пострах кастрації покладає завершення Едиповому комплексу, у жінок навпаки – відсутність пеніса примушує до Едипового комплексу. Жінці не нашкодить,

якщо вона залишатиметься в жіночій Едиповій настанові (Ödipuseinstellung), яку ми запропонували назвати комплексом Електри. У цьому разі вона вибере собі чоловіка за якостями батька й буде готова визнати його авторитет. Її непогамовне прагнення володіти пенісом можна вдовольнити, якщо любов до органа вдається доповнити любов'ю до носія, як це свого часу відбулося під час переходу від материнських грудей до материнської особи.

Якщо запитати аналітика, які психічні утворення пацієнтів виявилися з його досвіду найменш сприятливими до впливу, відповідь буде така: у жінок це бажання мати пеніс, у чоловіків – фемінне ставлення до власної статі, яку викликає страх утратити пеніс.

Анотація. «Нарис психоаналізу» - прикінцева спроба сформулювати засадничі принципи психоаналітичної теорії та практики, поєднавши топічні (свідомість, передсвідоме, несвідоме) та структурні (Воно, Я, Над-Я) уявлення щодо будови психічного апарату. Це поєднання значною мірою спирається на імпліцитні фізіологічні метафори, якими рясніють пізні Фройдіві праці, передусім «По той бік принципу втіхи» (1920) та «Я і Воно» (1923). Якщо більшість знайомих текстів Фройда, як от «Вступ до психоаналізу» (1916-1917) чи «П'ять лекцій про психоаналіз» (1910) здебільшого звернені до пересічного читача і не передбачають докладного знайомства з психоаналітичною літературою, то «Нарис психоаналізу» насамперед звертається до фахівців - це новий, втім, завершальний погляд майстра на власне творіння.

Працювати над текстом «Нарису психоаналізу» Фройд почав не раніше весни та не пізніше літа 1938 року, тобто або перед самим від'їздом з Відня (квітень-травень), рятуючись від переслідування нацистів, або вже перебуваючи в Лондоні (липень). До Лондона Фройд емігрував у червні 1938. На початок вересня 1938 року Фройд встиг написати 63 рукописні аркуші, але, на жаль, роботу над текстом перервала невідкладна операція. Відтак Фройд більше не повертався до свого задуму. Однак, попри те, що текст «Нарису психоаналізу» є незавершеним, це не послаблює його значливості як для розуміння історії становлення аналітичного думання, так і для розуміння психоаналітичної теорії та практики. Він є не лише тематично цілісним, але й містить докладніший розгляд деяких тем, як його порівняти з попередніми творами, з-поміж яких проблеми розщеплення Я та об'єктних стосунків.

У другому числі «Українського психоаналітичного журналу» ми оприлюднюємо переклад другої частини «Нарису психоаналізу» (Частина 2. Практичні завдання) українською мовою. Цим перекладом маємо на меті започаткувати серію перекладів і обговорень класичних психоаналітичних текстів.

Ключові слова: Фройд; психоаналіз; історія психоаналізу; теорія та практика психоаналізу.

Abstract. «An Outline of Psychoanalysis» is an attempt to formulate the fundamental principles of psychoanalytic theory and practice. It combines topographical (consciousness, preconscious, unconscious) and structural (Id, Ego, Superego) concepts regarding the structure of the psyche. This combination is largely based on implicit physiological metaphors that abound in Freud's later works, primarily "Beyond the Pleasure Principle" (1920) and "Ego and Id" (1923).

If most of Freud's introductory texts, such as "Introductory Lectures on Psycho-Analysis" (1916-1917, in English 1920) or "Five Lectures on Psychoanalysis" (1910), are mostly addressed to the average reader and do not require a detailed acquaintance with psychoanalytic literature, then "An Outline of Psychoanalysis" is primarily addressed to specialists - this is a new, however, the final view of the master's own creation.

Freud began working on the text of "An Outline of Psychoanalysis" no earlier than spring or no later than the summer 1938. That is either before leaving Vienna (April-May), escaping persecution by the Nazis, or already being in London (July). Freud emigrated to London in June 1938. By the beginning of September 1938, Freud had written 63 manuscript sheets. Unfortunately, an urgent operation interrupted his work on the text. Therefore, Freud did not return to his idea anymore.

However, despite the fact that the text "An Outline of Psychoanalysis" is unfinished, this does not diminish its significance for understanding the history of analytical thinking and for understanding psychoanalytic theory and practice. It is not only thematically integral but also contains a more detailed discussion of some topics among which are problems of the splitting of the Ego and object relations.

In the second issue of the «Ukrainian Psychoanalytic Journal,» we publish the translation of the second part of «An Outline of Psychoanalysis» (Part 2. Practical Issues) into the Ukrainian language. With this translation, we aim to start a series of translations and discussions of classic psychoanalytic texts.

Key words: Freud; psychoanalysis; history of psychoanalysis; theory and practice of psychoanalysis.